

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ

1Η ΕΝΟΤΗΤΑ:

Η Παλαιολιθική και η Μεσολιθική εποχή

Η πρώτη εμφάνιση του ανθρώπου στη γη

- **Ικανός άνθρωπος** Το πρώτο είδος ανθρώπων εμφανίζεται πριν από 2.600.000 χρόνια στην Αφρική και ονομάζεται από τους επιστήμονες «Ικανός άνθρωπος – homo habilis». Ο «Ικανός άνθρωπος» **ζει ομαδικά και φτιάχνει εργαλεία.**
- **Όρθιος άνθρωπος** Τον «Ικανό άνθρωπο» διαδέχεται ο «Όρθιος άνθρωπος – homo erectus». Αυτός **ανακαλύπτει τη φωτιά και κατασκευάζει καλύτερα εργαλεία.** Ζει στην Αφρική, στην Ευρώπη και στην Ασία.
- **Σοφός άνθρωπος** Στη συνέχεια εμφανίζεται ο «Σοφός άνθρωπος – homo sapiens». **Έχει μεγαλύτερο εγκέφαλο από τους προηγούμενους και θάβει τους νεκρούς του.**
- **Σοφότατος άνθρωπος** Τελευταίος εμφανίζεται ο «Σοφότατος άνθρωπος – homo sapiens sapiens». **Επινοεί την τέχνη και εξαπλώνεται σε όλη τη Γη.** Από αυτό το είδος ανθρώπου καταγόμαστε και εμείς.

Η ζωή του ανθρώπου κατά την Παλαιολιθική και Μεσολιθική εποχή (2.500.000-6500 π.Χ.)

- **Διαμονή** Την εποχή αυτή το κλίμα ήταν πιο κρύο από ό,τι σήμερα. Ο άνθρωπος μετακινείται συνεχώς, κυνηγώντας τα θηράματά του. **Κατοικεί σε σπηλιές και σε περιοχές**

που είναι κοντά σε ποταμούς, πηγές νερού και λίμνες.

Διατροφή

Την περίοδο αυτή ο άνθρωπος είναι **κυνηγός και τροφοσυλλέκτης, ενώ επίσης ψαρεύει**. Τα θηράματα διαφέρουν κατά περιοχή: στην ανατολική Ευρώπη κυνηγά κυρίως το μαμούθ, στη δυτική Ευρώπη τον τάρανδο, τον αίγαγρο και την αντιλόπη και στην περιοχή της Μεσογείου τα βόδια, τα ελάφια και τους ίππους, ενώ τρέφεται και με καρπούς.

Όπλα – εργαλεία

Κατασκευάζει τα όπλα και τα εργαλεία του **από οστά, κέρατα ζώων και πέτρες**, τις οποίες κατεργάζεται κατάλληλα.

Ένδυση

Για να προφυλαχτεί από το κρύο, χρησιμοποιεί **δέρματα ζώων**.

Ταφή των νεκρών

Ο «Σοφός άνθρωπος» έχει τη συνήθεια **να θάβει τους νεκρούς του και να τοποθετεί στους τάφους διάφορα κτερίσματα**. Το γεγονός αυτό μαρτυρεί την πίστη του πως υπάρχει μετά το θάνατο μια άλλη ζωή.

Ο παλαιολιθικός άνθρωπος στην Ελλάδα

Στον ελλαδικό χώρο ίχνη του παλαιολιθικού ανθρώπου έχουν βρεθεί **στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία, στην Αργολίδα, στην Κέρκυρα και αλλού**.

Η τέχνη

Η γένεση της τέχνης

Η τέχνη, δηλαδή η δημιουργία έργων που δεν αφορούν μόνο βασικές ανάγκες για επιβίωση, αλλά έχουν και διακοσμητικό-συμβολικό χαρακτήρα, εμφανίζεται **στα τέλη της Παλαιολιθικής περιόδου**.

Ζωγραφική

Οι παλαιολιθικοί άνθρωποι δημιουργούν ζωγραφικές παραστάσεις (πάνω σε κόκαλα ή τοίχους σπηλαίων) που απεικονίζουν **σκηνές από το ζωικό και το φυτικό βασίλειο**.

Γλυπτική

Κατασκευάζουν μικρά αγάλματα **από πηλό, κόκαλο ή λίθο**.

- Μικροτεχνία** Σημαντικά καλλιτεχνικά δημιουργήματα είναι και **τα κοσμήματα** που κατασκευάζουν, όπως περιδέραια, βραχιόλια, σκουλαρίκια κτλ.
- Σπηλαιογραφίες** Σε πολλά σπήλαια της Ευρώπης, στα οποία ζούσαν παλαιολιθικοί άνθρωποι, έχουν βρεθεί στους τοίχους τους **εικόνες ζωγραφισμένες με χρώματα ή χαραγμένες, οι οποίες αναπαριστούν ζώα και ανθρώπους**. Πολλές από αυτές έχουν μαγική ή συμβολική σημασία, δηλαδή εκφράζουν την αγωνία του παλαιολιθικού ανθρώπου α) για το μυστήριο της δημιουργίας της ζωής, β) για την επιβίωση και γ) για το θάνατο.
- Θρησκεία** Στα χρόνια αυτά γεννιέται και η θρησκεία, δηλαδή **η πίστη σε δυνάμεις που επηρεάζουν την ανθρώπινη ζωή**. Τότε αρχίζει και η ταφή των νεκρών.

Ας επαναλάβουμε τις χρονολογίες

2.500.000 π.Χ.: Εμφανίζονται οι πρώτοι άνθρωποι στην Αφρική.

Ας επαναλάβουμε τα κύρια σημεία της ενότητας

- ❑ Οι πρώτοι άνθρωποι εμφανίζονται στην Αφρική πριν από 2.500.000 χρόνια.
- ❑ Κατά την Παλαιολιθική και τη Μεσολιθική εποχή ο άνθρωπος είναι κυνηγός και τροφοσυλλέκτης. Μετακινείται συνεχώς, ακολουθώντας τα θηράματά του, και εγκαθίσταται προσωρινά κοντά σε ποταμούς, λίμνες και πηγές νερών. Για να προφυλαχτεί από το κρύο, χρησιμοποιεί για ρούχα δέρματα ζώων.
- ❑ Στον ελλαδικό χώρο ίχνη του παλαιολιθικού ανθρώπου έχουν βρεθεί στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία, στην Αργολίδα, στην Κέρκυρα κ.α.
- ❑ Ο παλαιολιθικός άνθρωπος ανέπτυξε διάφορες μορφές τέχνης (ζωγραφική, γλυπτική, μικροτεχνία), με χαρακτηριστικότερα δημιουργήματα τις βραχογραφίες.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

Να επιστρέψετε στον πίνακα και να συμπληρώσετε μια τέταρτη στήλη με τις

σημαντικές κατακτήσεις του ανθρώπου στην τεχνολογία, στην τέχνη και στην ιδεολογία σε κάθε στάδιο της εξέλιξής του.

ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ			
Πρώιμη Παλαιολιθική εποχή 2.500.000-200.000 π.Χ.	«Ικανός άνθρωπος» «Όρθιος άνθρωπος»	Κροκάλες Χειροπελέκειες	<ul style="list-style-type: none"> • Ζει ομαδικά. • Κατασκευάζει εργαλεία. • Βελτιώνει τα εργαλεία. • Ανακαλύπτει τη φωτιά.
Μέση Παλαιολιθική εποχή 200.000-35.000 π.Χ.	«Σοφός άνθρωπος»	Αιχμές Ξέστρα	<ul style="list-style-type: none"> • Θάβει τους νεκρούς. • Τοποθετεί κτερίσματα στους τάφους. • Πιστεύει στη μεταθανάτια ζωή.
Ύστερη Παλαιολιθική εποχή 35.000-10.000 π.Χ	«Σοφότατος άνθρωπος»	Λεπίδες Ξύστρα-Γλυφίδες Οστέινα εργαλεία	<ul style="list-style-type: none"> • Επινοεί την τέχνη. • Εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον κόσμο.

Αξιοποίηση των πηγών

- Ο παλαιολιθικός άνθρωπος και η τέχνη** (Κοσμάς Τουλούμης, *Πριν από την Ιστορία*)

Σχολιασμός

Τέχνη είναι η δημιουργική έκφραση του ανθρώπου με έργα που διέπονται από αισθητικούς κανόνες. Η τέχνη έχει την ίδια ηλικία με τον άνθρωπο. Τα αντικείμενα της καλλιτεχνικής διάθεσης του παλαιολιθικού ανθρώπου αποτελούν ιστορικές μαρτυρίες, από τις οποίες αντλούμε χρήσιμες πληροφορίες για τους προγόνους μας. Η τέχνη του παλαιολιθικού ανθρώπου δεν καλύπτει μόνο βασικές ανάγκες για επιβίωση, αλλά έχει και διακοσμητικό χαρακτήρα. Στα έργα τέχνης αυτής της περιόδου περιλαμβάνονται ζωγραφικές παραστάσεις (σηπαιογραφίες), αγαλματίδια από πηλό ή λίθο, κοσμήματα (περιδέραια, βραχιόλια, σκουλαρίκια), όπλα κ.ά.

Ερώτηση: Ποιες μορφές τέχνης καλλιέργησε ο παλαιολιθικός άνθρωπος;

Αξιοποίηση των εικόνων

□ Η καθημερινή ζωή κατά την Παλαιολιθική εποχή

- *Με βάση την εικόνα να περιγράψεις την ημέρα ενός παλαιολιθικού ανθρώπου.*

Το πρωί οι άντρες του οικισμού πάνε για κυνήγι ή ψάρεμα. Τα γυναικόπαιδα και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία άντρες παραμένουν στον οικισμό για να κάνουν διάφορες άλλες δουλειές: να μαγειρέψουν ή να κατασκευάσουν όπλα, εργαλεία, σκοινιά, ρούχα κτλ. Κάποια στιγμή, αρκετές ώρες αργότερα, οι άντρες επιστρέφουν, κουβαλώντας τα θηράματά τους, τα οποία δίνουν στις γυναίκες τους για να τα γδάρουν, να τα καθαρίσουν και να τα ετοιμάσουν για μαγείρεμα. Στη συνέχεια, αφού φάνε, είτε κάνουν κάποιες μικροδουλειές είτε ξεκουράζονται για λίγο. Το βράδυ συγκεντρώνονται γύρω από τη φωτιά και κουβεντιάζουν μέχρι να κοιμηθούν.

□ Σπηλαιογραφία από τα σπήλαια της Νiaux (Γαλλία)

- *Να περιγράψετε τη σπηλαιογραφία. Τι ζώα εικονίζονται; Μπορείτε να βρείτε τους λόγους για τους οποίους ο άνθρωπος ζωγράφισε αυτά τα ζώα;*

Στη σπηλαιογραφία αυτή κυριαρχεί η μορφή του τάρανδου. Ο καλλιτέχνης καταβάλλει αξιόλογη προσπάθεια να αποδώσει την κίνηση του ζώου. Επίσης, απεικονίζονται ένα λιοντάρι και ένα άλογο. Η παράσταση αποτελεί μια πρώιμη εκδήλωση των αισθητικών βιωμάτων του ανθρώπου, η οποία σχετίζεται άμεσα με τις καθημερινές του ανάγκες για επιβίωση (κυνήγι).

2Η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η Νεολιθική εποχή

Η ζωή του ανθρώπου κατά τη Νεολιθική εποχή (6500-3000 π.Χ.)

- Ο άνθρωπος αλλάζει τρόπο ζωής** Ενώ στην Παλαιολιθική εποχή ο άνθρωπος ήταν κυνηγός και τροφοσυλλέκτης, τώρα στη Νεολιθική γίνεται **γεωργός και κτηνοτρόφος**.
- Γνωρίσματα της Νεολιθικής εποχής** **Ο άνθρωπος** α) εγκαθίσταται μόνιμα σε οικισμούς, β) ασχολείται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία και γ) χρησιμοποιεί κεραμικά σκεύη.
- Ο άνθρωπος τροφοπαραγωγός** Το 6500 π.Χ. περίπου το κλίμα γίνεται πιο θερμό. Το κυνήγι και η καρποσυλλογή μειώνονται. Για να τραφεί ο άνθρωπος, αρχίζει να **ασχολείται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία**.
- Πού γεννιέται η γεωργία;** Η γεωργία γεννιέται στην «εύφορη ημισέληνο», **στη Μεσοποταμία, στην Παλαιστίνη (Χαναάν, Φοινίκη) και στην Αίγυπτο**. Αργότερα, γεωργία και κτηνοτροφία εξαπλώνονται στη βόρεια Αφρική, στην Ευρώπη και στη συνέχεια στην Αμερική και στην υπόλοιπη Ασία. Τα πρώτα φυτά που καλλιεργήθηκαν ήταν τα δημητριακά, που είναι η βάση της ανθρώπινης διατροφής.
- Εργαλεία** Για να καλλιεργούν καλύτερα τα χωράφια τους, οι άνθρωποι εφευρίσκουν εργαλεία, τα οποία κατασκευάζουν από λειασμένο λίθο. Τέτοια είναι **το αλέτρι** για το όργωμα, **το δρεπάνι** για το θερισμό, **η μυλόπετρα** για το άλεσμα των σπόρων.
- Νέες τεχνικές** Οι άνθρωποι κατασκευάζουν **κεραμικά σκεύη** α) για να φυλάσσουν τα δημητριακά που τους περισσεύουν και β) για να ψήνουν τις τροφές. Ακόμα, αρχίζουν να **υφαίνουν** τα ενδύματά τους με μαλλί από πρόβατα ή φυτά (π.χ. από λινάρι).
- Μόνιμη εγκατάσταση** Οι άνθρωποι **καλλιεργούν συστηματικά τη γη**, εγκαταλείπουν τη νομαδική ζωή και επιλέγουν κάποιους τόπους

για μόνιμη εγκατάσταση. Κτίζουν τα σπίτια τους με ξύλα, πλίνθους ή πέτρες. Στα χρόνια αυτά δημιουργούνται τα πρώτα χωριά. Οι κάτοικοί τους είναι γεωργοί και φτιάχνουν μόνοι τους ό,τι τους χρειάζεται. Σταδιακά εμφανίζονται και οι ειδικοί τεχνίτες. Αυτοί ανταλλάσσουν τα προϊόντα τους με τρόφιμα. Έτσι, αναπτύσσεται ένα είδος οικιακής οικονομίας.

Η Νεολιθική εποχή στην Ελλάδα

Νεολιθικοί οικισμοί στην Ελλάδα Στην Ελλάδα η Νεολιθική εποχή αρχίζει το **6500 π.Χ.** περίπου. Νεολιθικοί οικισμοί έχουν βρεθεί στη **Θεσσαλία**, στη **Μακεδονία**, στη **νότια Ελλάδα** και στα **νησιά του Αιγαίου**. Τοποθεσίες που συνήθως επιλέγονται για να κτιστούν οι οικισμοί είναι: οι πρόποδες των βουνών, τα σπήλαια, οι παραλιακές και οι παραλίμνιες περιοχές.

Στη Μακεδονία και στη Θεσσαλία οι οικισμοί κτίζονται πάνω σε τεχνητούς λόφους, στις «τούμπες» ή «μαγούλες». Υπάρχουν επίσης επίπεδοι οικισμοί, κυρίως στη νότια Ελλάδα. Λιμναίος οικισμός έχει εντοπιστεί στο Δισπηλιό της Καστοριάς. Τα σπίτια στηρίζονται σε ξύλινες πλατφόρμες με πασσάλους.

Τα σπίτια Στη βόρεια Ελλάδα τα σπίτια κατασκευάζονται **από κλαδιά και λάσπη, πάνω σε ξύλινο σκελετό**. Στη Θεσσαλία, στη νότια Ελλάδα και στο Αιγαίο τα σπίτια κτίζονται **με ντόπιες πέτρες**.

Η οικονομία Η οικονομία **βασίζεται στη γεωκτηνοτροφία**. Βάση των καλλιεργειών είναι τα δημητριακά και τα όσπρια. Βάση της κτηνοτροφίας είναι τα αιγοπρόβατα, τα βοοειδή και οι χοίροι. Κατασκευάζονται ακόμη αντικείμενα καθημερινής οικιακής χρήσης από πηλό, λίθους ή οστά.

Η ιδιοκτησία Το πιθανότερο είναι ότι **δεν υπάρχει ατομική ιδιοκτησία** της γης και ότι η γη ανήκει συλλογικά στην κοινότητα.

Τα κοπάδια **Αποτελούνται από οικόσιτα ζώα και είναι μικρά**. Η ευθύνη για τη βοσκή τους ανήκει σε όλη την κοινότητα.

Το θρησκευτικό συναίσθημα

Ο νεολιθικός άνθρωπος ανήκει στην ευρύτερη κοινότητα. Ο τρόπος ταφής των νεκρών και γενικά τα ταφικά έθιμα δείχνουν **το έντονο θρησκευτικό συναίσθημα** του νεολιθικού ανθρώπου.

Η τέχνη της Νεολιθικής εποχής

Τα πήλινα αγγεία

Εκτός από ειδώλια, κοσμήματα και άλλα διακοσμητικά αντικείμενα, που υπήρχαν και στην Παλαιολιθική εποχή, τώρα κατασκευάζονται πήλινα αγγεία, που **ψήνονται στη φωτιά** για να γίνουν σκληρά και ανθεκτικά. Αρχικά είναι όλα απλά, μονόχρωμα, χωρίς διακόσμηση. Αργότερα γίνονται πιο κομψά, με διακόσμηση. Τα σχέδια, που αποτυπώνονται με ζωηρά χρώματα, αρχικά είναι παράλληλες ή τεθλασμένες γραμμές, τρίγωνα, σπείρες και μαϊάνδροι.

Τα ειδώλια

Τα νεολιθικά ειδώλια κατασκευάζονται από πηλό, ή σπανιότερα από λίθο, και φέρουν ζωγραφισμένα σχέδια. Τα ειδώλια αντρών είναι λιγότερα και τα ειδώλια ζώων ελάχιστα. Τα περισσότερα **απεικονίζουν γυναικείες μορφές**, όρθιες ή καθιστές, που μερικές φορές κρατούν παιδί στην αγκαλιά τους. Εικονίζουν, σύμφωνα με ορισμένους επιστήμονες, τη μεγάλη μητέρα θεά, ενώ, σύμφωνα με άλλους, τονίζουν τη σημασία της γυναίκας-μητέρας στη συνέχιση της ζωής.

Ας επαναλάβουμε τις χρονολογίες

6500 π.Χ.: Αρχίζει στην Ελλάδα η Νεολιθική εποχή.

Ας επαναλάβουμε τα κύρια σημεία της ενότητας

- Το βασικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου της Νεολιθικής εποχής είναι ότι γίνεται γεωργός και κτηνοτρόφος. Εγκαταλείπει τη νομαδική ζωή και επιλέγει κάποιους τόπους για μόνιμη εγκατάσταση, όπου κτίζει σπίτια με ξύλα, με πλίνθους ή με πέτρες. Έτσι, δημιουργούνται τα πρώτα χωριά.
- Η γεωργία γεννιέται σε μια «εύφορη ημισέληνο», μια περιοχή που περιλαμβάνει τη Μεσοποταμία, την Παλαιστίνη και την Αίγυπτο.

- Για να καλλιεργούν καλύτερα τα χωράφια τους, οι άνθρωποι εφευρίσκουν διάφορα εργαλεία (αλέτρι, δρεπάνι κτλ.).
- Στην Ελλάδα η Νεολιθική εποχή αρχίζει το **6500 π.Χ.** Νεολιθικοί οικισμοί έχουν βρεθεί στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία, στη νότια Ελλάδα και στα νησιά του Αιγαίου.
- Στα χρόνια αυτά αρχίζουν να κατασκευάζονται πήλινα αγγεία και ειδώλια από πηλό, ή σπανιότερα από λίθο, τα οποία συχνά διακοσμούνταν με ζωγραφιστά σχέδια.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Πώς συνδέεται η εμφάνιση των αγγείων από πηλό με την εγκατάσταση των ανθρώπων σε μόνιμους οικισμούς τη Νεολιθική εποχή; Για να απαντήσετε, σκεφτείτε και για ποιο σκοπό χρησιμοποιούσαν τα αγγεία στη Νεολιθική εποχή.

Κατά τη Νεολιθική εποχή ο άνθρωπος εγκαθίσταται μόνιμα σε διάφορες περιοχές, οι οποίες έχουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας μόνιμης εγκατάστασης. Έτσι, δημιουργούνται τα πρώτα χωριά, των οποίων οι κάτοικοι είναι γεωργοί και κατασκευάζουν μόνοι τους ό,τι χρειάζονται. Η κατασκευή πήλινων αγγείων προκύπτει από την ανάγκη τους να συντηρήσουν και να αποθηκεύσουν τα γεωργικά προϊόντα που παράγουν, όπως λάδι, κρασί, καρπούς κτλ. Σταδιακά δίπλα στους γεωργούς εμφανίζονται οι τεχνίτες, που είναι πιο ειδικευμένοι στο πλάσιμο αυτών των σκευών.

2. Οι άνθρωποι της Παλαιολιθικής εποχής που μετακινούνταν συχνά θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν αγγεία από πηλό;

Οι άνθρωποι της Παλαιολιθικής εποχής μετακινούνταν συνεχώς, ακολουθώντας τα ζώα και αναζητώντας καρπούς. Δεν είχαν μόνιμη εγκατάσταση και ήταν τροφосуλλέκτες. Αναγκασμένοι λοιπόν να έχουν αυτό τον τρόπο ζωής, ήταν αδύνατον να χρησιμοποιούν αγγεία από πηλό, τα οποία ούτε απαραίτητα ήταν ούτε μεταφέρονταν εύκολα. Επιπλέον, κατά τις μετακινήσεις τους πολλά από αυτά θα καταστρέφονταν.

3. Με τη μόνιμη εγκατάσταση γεννιέται η έννοια της πατρίδας. Με ποια κριτήρια επλέγουν οι άνθρωποι έναν τόπο για μόνιμη εγκατάσταση;

Οι άνθρωποι της μακρινής εκείνης εποχής πιθανώς να πρωτοκαλλιέργησαν σιτηρά. Η ανάγκη προστασίας και συλλογής της παραγωγής άφηνε λίγα χρονικά περιθώρια μετακίνησης (από το χρόνο της σποράς ως τη συγκέντρωση της

σοδειάς απαιτούνταν οκτώ έως εννέα μήνες). Έπρεπε λοιπόν να μείνουν μόλιμα στον τόπο τους, ο οποίος χρειαζόταν απαραίτητα να πληροί κάποιες προϋποθέσεις, όπως να παρέχει ασφάλεια, να είναι προσηλιακός, να έχει κοντά νερό, να υπάρχει χώρος για καλλιέργεια και εκτροφή ζώων κτλ. Με την ενασχόληση λοιπόν με τη γεωργία γεννιέται και η έννοια της πατρίδας. Οι άνθρωποι δένονται με τον τόπο, τον αγαπούν και τον προστατεύουν.

4. Κατά τη γνώμη σας, τι αποδεικνύει η πληθώρα των νεολιθικών οικισμών στην Ελλάδα;

Η πληθώρα νεολιθικών οικισμών στην Ελλάδα αποδεικνύει την ύπαρξη κατάλληλων συνθηκών για τη δημιουργία οργανωμένης κοινωνικής ζωής: κλίμα κατάλληλο και τοποθεσίες που πληρούσαν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της ζωής (νερό, εύφορες περιοχές, ασφάλεια, σπήλαια, οικόσιτα ζώα κτλ.).

Αξιοποίηση των εικόνων

□ Εργαλεία και αντικείμενα του νεολιθικού ανθρώπου

- *Αναγνώρισε τα αντικείμενα. Σε τι χρησιμεύει το καθένα;*

Τα αντικείμενα της εικόνας είναι: πέλεκυς, αγγείο, μυλόπετρα, δρεπάνι, ύφασμα. Οι νεολιθικοί άνθρωποι με τον πέλεκυ σκότωναν ζώα, έκοβαν ξύλα, αμύνονταν· στο αγγείο αποθήκευαν καρπούς ή μετέφεραν με αυτό υγρά (νερό, κρασί, λάδι)· με τη μυλόπετρα άλεθαν κυρίως σιτηρά· με το δρεπάνι θέριζαν· με το ύφασμα έφτιαχναν ενδύματα καθώς και σκεπάσματα για τη νύχτα.

□ Η καθημερινή ζωή του νεολιθικού ανθρώπου

- *Με βάση την εικόνα της καθημερινής ζωής του νεολιθικού ανθρώπου, ποιες εξελίξεις παρατηρείς στην καθημερινή ζωή;*

Η ζωή των ανθρώπων της Νεολιθικής εποχής διαφέρει ριζικά από αυτή της Παλαιολιθικής. Στα νεολιθικά χρόνια οι άνθρωποι αποκτούν μόνιμη εγκατάσταση. Επιλέγουν έναν τόπο, κοντά σε πόσιμο νερό, όπου κτίζουν τα σπίτια τους. Έτσι, συγκροτούνται τα πρώτα χωριά. Οι άνθρωποι, από κυνηγοί και τροφοσυλλέκτες που ήταν, γίνονται γεωργοί και κτηνοτρόφοι. Καλλιεργούν τη γη, σπέρνοντας κυρίως δημητριακά και όσπρια, και εκτρέφουν κοπάδια αιγοπροβάτων, βοοειδών και χοίρων. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζουν την τροφή τους. Για να διευκολύνονται στην καλλιέργεια της γης, εφευρίσκουν διάφορα εργα-

λεία (αλέτρι, δρεπάνι κτλ.). Η ανάγκη να αποθηκεύουν τα περισσεύματα των δημητριακών και να ψήνουν τις τροφές τους οδηγεί στην κατασκευή κεραμικών σκευών. Τέλος, δεν ντύνονται πλέον με δέρματα ζώων αλλά με ρούχα, τα οποία κατασκευάζουν χρησιμοποιώντας το μαλλί των προβάτων ή φυτά (π.χ., λινάρι).

□ Η νεολιθική Ελλάδα

- Στο χάρτη αναφέρονται όλοι οι νεολιθικοί οικισμοί που έχουν ανασκαφεί. Σε ποια ελληνική περιοχή παρατηρείς τη μεγαλύτερη πυκνότητα και πώς τη δικαιολογείς;

Οι περισσότεροι νεολιθικοί οικισμοί έχουν βρεθεί στη Θεσσαλία. Η περιοχή αυτή είναι πεδινή, εύφορη και διαθέτει πολλά νερά (ποτάμια, πηγές). Συνεπώς, πληρούσε τις προϋποθέσεις για να εγκατασταθούν εκεί μόνιμα άνθρωποι και να ιδρύσουν οικισμούς.

Απάντηση στην άσκηση αυτοαξιολόγησης του σχολικού βιβλίου

Συνδέστε με μια γραμμή τις λέξεις που σχετίζονται μεταξύ τους.

Αφρική	Δισπηλιό
κυνηγός	Μαγούλα
Ανατολική Ευρώπη	γεωργία
τάφος	αλέτρι
Νεολιθική εποχή	«Ικανός άνθρωπος»
εργαλείο	θήραμα
τροφή	προσφορά
οικισμός	δημητριακά
λιμναίος οικισμός	μαμούθ

Απάντηση: Αφρική – «Ικανός άνθρωπος», κυνηγός – θήραμα, Ανατολική Ευρώπη – μαμούθ, τάφος – προσφορά, Νεολιθική εποχή – γεωργία, εργαλείο – αλέτρι, τροφή – δημητριακά, οικισμός – Μαγούλα, λιμναίος οικισμός – Δισπηλιό.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

1. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

1. Την τέχνη επινοεί ο:

- α. Ικανός άνθρωπος
- β. Όρθιος άνθρωπος
- γ. Σοφός άνθρωπος
- δ. Σοφότερος άνθρωπος

2. Στον ελλαδικό χώρο η Νεολιθική εποχή ξεκινά το:

- α. 9500 π.Χ.
- β. 7500 π.Χ.
- γ. 6500 π.Χ.
- δ. 4500 π.Χ.

2. Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και σημειώστε το Σ στις σωστές και το Λ στις λανθασμένες απαντήσεις.

	Σ	Λ
1. Κατά τη διάρκεια της Παλαιολιθικής και της Μεσολιθικής εποχής ο άνθρωπος είναι κυνηγός και τροφοσυλλέκτης.	☐	☐
2. Ο άνθρωπος της Παλαιολιθικής εποχής πίστευε σε μια άλλη ζωή μετά το θάνατο.	☐	☐
3. Η γεωργία γεννήθηκε στον ελλαδικό χώρο.	☐	☐
4. Ο άνθρωπος στη Νεολιθική εποχή γίνεται γεωργός και κτηνοτρόφος.	☐	☐

3. Αντιστοιχίστε τις φράσεις της στήλης Α προς τις κατάλληλες της στήλης Β.

Α	Β
1. Ικανός άνθρωπος	α. Ανακαλύπτει τη φωτιά.
2. Όρθιος άνθρωπος	β. Εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον κόσμο.
3. Σοφός άνθρωπος	γ. Κατασκευάζει εργαλεία.
4. Σοφότερος άνθρωπος	δ. Θάβει τους νεκρούς του.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ

1. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

A. Τι γνωρίζετε για την τέχνη κατά την Παλαιολιθική και τη Μεσολιθική εποχή;

B. Πού γεννιέται η γεωργία;

2. Μελετήστε το παρακάτω κείμενο και απαντήστε στην ερώτηση.

«Η Εποχή του Λίθου αποτελεί το αρχαιότατο πολιτισμικό στάδιο της εξέλιξης του ανθρώπου και χαρακτηρίζεται από την κατασκευή και τη χρήση λίθινων εργαλείων. Η Εποχή του Λίθου διαιρείται συνήθως σε τρεις χωριστές περιόδους (Παλαιολιθική, Μεσολιθική, Νεολιθική), οι οποίες διακρίνονται μεταξύ τους από τον βαθμό της εξειδίκευσης στην επεξεργασία και τη χρήση των εργαλείων».

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα, τ. 38, σ. 353.

Ερώτηση: Γιατί ονομάζουμε το πιο παλιό στάδιο ζωής του ανθρώπου Εποχή του Λίθου; Με ποια κριτήρια γίνεται η υποδιαίρεση σε κατηγορίες;

3. Ασκήσεις

A. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

1. Τη φωτιά ανακαλύπτει ο:
 - α. Ικανός άνθρωπος
 - β. Όρθιος άνθρωπος
 - γ. Σοφός άνθρωπος
 - δ. Σοφότατος άνθρωπος

2. Λιμναίος οικισμός έχει ανασκαφεί:

- α. στο Διμήνι του Βόλου

- β. στο Μαραθώνα
- γ. στο Δισπηλιό της Καστοριάς
- δ. στο Σέσκλο του Βόλου

Β. Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και σημειώστε το Σ στις σωστές και το Λ στις λανθασμένες απαντήσεις.

	Σ	Λ
1. Ο Σοφότατος άνθρωπος επινοεί την τέχνη.	☐	☐
2. Ο νεολιθικός άνθρωπος επιλέγει μια μόνιμη εγκατάσταση.	☐	☐